

ВЧЕНА РАДА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОРГАН ПЕРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Конституція України у преамбулі та статті 1 закріпила прагнення Українського народу розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу. Проголошений курс на демократизацію потребує демократизації трудових відносин, зокрема, й у сфері освіти. У Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002, зазначено, що сучасна система управління сферою освіти розвивається як державно-громадська. Нова модель системи управління сферою освіти має бути відкритою і демократичною. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюються навантаження, функції, структура і стиль центрального та регіонального управління освітою [1].

Оновлене законодавство про вищу освіту посилило поєднання колегіальних та єдиноначальних засад управління, удосконалило запроваджену раніше виборність керівників закладів вищої освіти (далі – ЗВО), участь наукових та науково-педагогічних працівників у створенні вчених рад, конкурсний порядок заміщення посад науково-педагогічних працівників, який означає широке залучення до обрання наукової громадськості.

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [2] вчена рада є колегіальним органом управління закладу вищої освіти, який утворюється строком на п'ять років. Її склад затверджується наказом керівника ЗВО. Стаття 27 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII називає вчену раду основним колегіальним органом управління закладу освіти [3].

Погоджуюсь із Г. Гончаровою, яка, досліджуючи правову природу вчених рад, відносить їх до державних, а не громадських форм демократії. Вчена рада передбачена законодавством, її створення є обов'язковим. Члени ради зобов'язані брати участь у засіданнях, обговоренні питань і прийнятті рішень. Відсутність їх на засіданнях без поважної причини є порушенням трудової дисципліни, адже засідання відбуваються у робочий час [4, с. 57].

¹ Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Вчена рада закладу вищої освіти має досить широкі повноваження. Серед основних її повноважень у сфері регулювання праці слід виділити такі, як: обрання за конкурсом таємним голосуванням на посади завідувачів (начальників) кафедр, професорів і доцентів, директора бібліотеки, керівників філій; присвоєння вчених звань професора, доцента та старшого дослідника і подання відповідних рішень на затвердження до атестаційної колегії МОН; внесення подання про відкликання керівника ЗВО з підстав, передбачених законодавством, статутом цього закладу, контрактом, яке розглядається вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу вищої освіти.

Рішення вченої ради вводяться в дію рішеннями керівника закладу вищої освіти. Отже, без затвердження ректором рішення вченої ради не матиме юридичної сили. Але чи може керівник ЗВО не погодитися з рішенням вченої ради? Закон таких випадків не передбачає. У цьому простежується поєднання колегіального та адміністративного методів управління ЗВО.

У закладі вищої освіти можуть утворюватися вчені ради структурних підрозділів, повноваження яких визначаються вченою радою ЗВО відповідно до його статуту. Вчена рада закладу вищої освіти вправі делегувати їм частину своїх повноважень.

Згідно зі ст. 43 Закону України «Про вищу освіту» вчена рада факультету (навчально-наукового інституту) обирає керівника факультету (навчально-наукового інституту) більшістю голосів від її складу з урахуванням пропозицій трудового колективу цього структурного підрозділу. Керівник закладу вищої освіти призначає керівника факультету (навчально-наукового інституту) строком на п'ять років та укладає з ним трудовий контракт. Однак керівник ЗВО має право обґрунтовано відмовити у призначенні на посаду та укладенні контракту. Тоді вчена рада факультету (навчально-наукового інституту) може двома третинами голосів від свого складу підтвердити попереднє рішення, після чого керівник закладу вищої освіти зобов'язаний протягом 10 робочих днів призначити відповідну особу на посаду й укласти з нею контракт.

Раніше процедура обрання науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації (асистентів, викладачів, старших викладачів, доцентів) була встановлена статтею 48, а декана факультету – статтею 40 Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III [5], та підзаконним нормативно-правовим актом

Міністерства освіти і науки України, а саме: Положенням про обрання та прийняття на роботу науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації, затвердженим наказом МОН України від 24.12.2002 р. № 744 [6], тобто регулювалася у централізованому порядку.

Натомість новий закон «Про вищу освіту» у ст. 55 передбачив, що порядок проведення конкурсного відбору, який передусе укладенню трудового договору (контракту) під час заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників – завідувачів (начальників) кафедр, професорів, доцентів, старших викладачів, викладачів, затверджується вченою радою закладу вищої освіти. Міністерством освіти і науки України були запропоновані Рекомендації щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів) [7], які мають бути взяті до уваги під час розроблення локальної нормативної бази тих закладів вищої освіти, що віднесені до сфери управління МОН.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» вчену раду ЗВО очолює голова, який обирається таємним голосуванням із числа її членів, що мають науковий ступінь та/або вчене (почесне) звання, на строк діяльності вченої ради. До складу вченої ради закладу вищої освіти входять за посадами (тобто без виборів) керівник закладу вищої освіти, його заступники, керівники факультетів (навчально-наукових інститутів), учений секретар, директор бібліотеки, головний бухгалтер, керівники органів самоврядування та виборних органів первинних профспілкових організацій працівників ЗВО, а також виборні представники, які представляють наукових, науково-педагогічних працівників і обираються з числа завідувачів (начальників) кафедр, професорів, докторів філософії, докторів наук, виборні представники, які представляють інших працівників закладу вищої освіти і які працюють у ньому на постійній основі, виборні представники аспірантів, докторантів, слухачів, асистентів-стажистів, інтернів, лікарів-резидентів, керівники виборних органів первинних профспілкових організацій студентів та аспірантів, керівники органів студентського самоврядування закладу вищої освіти відповідно до квот, визначених його статутом.

Закон встановлює, що не менш як 75 відсотків складу вченої ради повинні становити наукові, науково-педагогічні працівники закладу вищої освіти і не менш як 10 відсотків – виборні представники з числа студентів (курсантів).

Варто зазначити, що законодавець у новому Законі «Про вищу освіту» змінив закріплене раніше правило формування складу вченої ради виключно із числа докторів наук, професорів, завідувачів кафедр як представників науково-педагогічних працівників (ст. 34 Закону України «Про вищу освіту» 2002 року).

Вважаю такий підхід більш демократичним, оскільки до прийняття найважливіших рішень діяльності закладу вищої освіти залучатимуться представники від різних категорій науково-педагогічних працівників, що, в свою чергу, забезпечить досягнення балансу інтересів учасників освітнього процесу, підвищить роль трудового колективу в управлінні закладом вищої освіти.

Що ж до участі у роботі вченої ради представників із числа студентів або курсантів, зокрема, в питаннях обрання за конкурсом на посади завідувачів кафедр, професорів, доцентів, директора бібліотеки, керівників філій, присвоєння вчених звань, внесення подання про відкликання керівника закладу вищої освіти на розгляд вищого органу громадського самоврядування ЗВО, хотілося б висловити деякі сумніви. По-перше, студенти й курсанти ще не мають необхідних знань і професійного досвіду, щоб кваліфіковано і відповідально приймати рішення. Вони не можуть висловлювати фахові судження з цих питань. По-друге, їх склад постійно змінюється, тому що процес навчання є категорією плинною. Тож, на мій погляд, участь студентів в ухваленні таких важливих кадрових питань вченої ради є недоцільною. Можливо, слід доповнити Закон «Про вищу освіту» положенням, відповідно до якого дозволити закладам вищої освіти уточнювати у своїх статутах коло питань, у вирішенні яких участь студентів є не обов'язковою.

Література:

1. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. №347/2002 // Офіційний вісник України. 2002. №16 (03.05.2002). Ст. 860.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII // Офіційний вісник України. 2014. №63 (15.08.2014). Ст. 1728.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII // Офіційний вісник України. 2017. №78 (06.10.2017). Ст. 2392.
4. Гончарова Г. Вчені ради вищих навчальних закладів: порядок формування та повноваження у вирішенні кадрових питань // Право України. 2006. №12. С. 56–59.

5. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III // Офіційний вісник України. 2002. № 8 (07.03.2002). Ст. 327.

6. Про затвердження Положення про обрання та прийняття на роботу науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації: наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2002 р. № 744. // Офіційний вісник України. 2003. № 29 (01.08.2003). Ст. 1515.

7. Про затвердження Рекомендацій щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів): наказ Міністерства освіти і науки України від 05.10.2015 р. № 1005. URL: <http://www.ligazakon.ua> (дата звернення: 15.04.2018).